

The War in Ukraine and its Consequences on the European Union

Hossein Fattahi Ardakani¹

Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ardakan University, Ardakan, Iran

Seyyed Mahmoud Hosseini

Ph.D. in Regional Studies, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran

(Date received: 11 October 2023 - Date approved: 12 March 2024)

Abstract

Introduction: The war between Russia and Ukraine is one of the most serious crises that the European Union has faced after World War II. This war has affected all political, economic, social and security sectors of this union. As a buffer country with a geopolitical and geostrategic position between three powers, namely the European Union, Russia and the United States, Ukraine is of great importance and any action and movement requires the sensitivity of these three powers and their mutual reactions. According to John Mearsheimer, the moves made by the United States to expand NATO to the east are the main reason for Russia's attack on Ukraine. This war, with the asymmetric pressure of the crisis on the member states of this union, has increased the platform for the politicization of national identities and the combination of these two factors, along with the low competence of transnational institutions, has caused differences in the views of European countries to reach a common policy.

Research question: The main question of this article is what will be the consequences of the Ukrainian war crisis on the European Union?

Methodology and theoretical framework: The current research has used the method of future research and scenario writing. Scenario writing is one of the basic techniques of future research method that focuses on creating and reconstructing future events and trends based on the collected evidence, data and information. In scenario-based

1. E-mail: h-fattahi@ardakan.ac.ir (Corresponding Author)

planning, several distinct scenarios must be prepared in order to cover a wide range of different futures and obtain a reliable approximation of future trends and realities. The existing limitations on the number of scenarios are mostly due to the perceptual, analytical and cognitive limitations of humans and not the limitations related to the complexities of the real world. Scenarios always contain some contents that challenges our worldview and mental structure, otherwise we will remain locked in the same old mental structure and have to face its unfortunate consequences.

Results and discussion: This invasion is considered to be the largest conventional military attack on European soil since World War II and it is referred to as the new crisis of the European Union. This crisis has revealed most of the realities and weaknesses of this union in political, economic, social and security fields. The European Union is a united body in the form of economic-political regionalism and multi-level governance consisting of 27 European countries. The initiators of the European Union integration plan claimed that the national sovereignty of the governments would be replaced by collective decision-making and the independent role of the Parliament, the Commission and other EU institutions. In the past decades, this union has faced crises such as economic crisis, debt, immigration, Brexit, Corona, the discussion of the limits of the powers, competences of the European Union and its institutions towards the member states has been one of the basic issues.

Although according to some experts, the emergence of challenges and crises helps to transform and strengthen the unity in this union, but the war in Ukraine and its political, economic, security and social consequences, not only did not help this process, but also highlighted the role of the state over national differences and led to the divergence of the European Union. The findings of the research indicate that the war between Russia and Ukraine and its consequences, the imposition of Western economic sanctions against Russia, have stopped the export of oil and gas to Europe and reduced the economic growth of the member countries and due to the increase in energy prices and the inability to provide energy resources and the creation of a gap between the members of this union in the way of dealing with Russia, it has led to public protests. In addition, the war in Ukraine and its

consequences have changed the swing of the pendulum of this union towards statist (against transnationalists) and led to the divergence of this union.

Conclusion: The findings of this article are that the crisis of the war in Ukraine has had many consequences on the European Union which has led to the divergence of this institution and as a result, the reduction of its power in the international system. This problem was caused by the deepening of the differences within this union, the vacuum of powerful leadership and the different positions of the member states after the war.

In this article, an attempt has been made to investigate the causes and factors of the war in Ukraine by using the scenario writing method in order to examine the consequences of the Ukraine crisis in creating differences between the members of the European Union and weakening the position of this institution in the international scene. The Ukraine crisis has increased the differences among the EU member states with the three sides of asymmetric distribution of the crisis pressure, the politicization of national identities and the low competence of European Union institutions. This crisis has increased the differences between the member states of the Union so that the crisis management policy has been reduced from the transnational level to the national level and this issue is defined as divergence. In fact, the emergence of factors such as the emergence of monopolist nationalism, the expansion of far-right political parties or TAN (Traditional-Authoritarian-Nationalist), war and the trend towards geopolitics have challenged the process of European integration. This retreat in the process of convergence and as a result divergence at the level of the European Union has brought different scenarios and consequences. The possible future scenario of the European Union is its transformation into a confederation group with veto power for each country and one of the most important consequences is the change of the European center of gravity, the destruction of the idea of independent European defense, the dominance of the United States in the Trans-Atlantic relations and the weakening of the position of the European Union in the game of power and global leadership.

Keywords: Crisis, Divergence, Politicization, Russia, Ukraine, European Union.

جنگ اوکراین و پیامدهای آن بر اتحادیه اروپا

حسین فتاحی اردکانی^۱

استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه اردکان، اردکان، ایران

سید محمود حسینی

دانش‌آموخته دکتری مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۹ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۲)

چکیده

جنگ روسیه و اوکراین یکی از جدی‌ترین بحران‌هایی است که اتحادیه اروپا پس از جنگ جهانی دوم با آن روبرو بوده است. این جنگ تمام حوزه‌ها و بخش‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و امنیتی این اتحادیه را زیر تأثیر قرار داده است. این جنگ با فشار ناهم‌تراز بحران بر کشورهای عضو این اتحادیه، بستر سیاسی شدن هویت‌های ملی را افزایش داده و ترکیبی از این دو عامل همراه با صلاحیت پایین نهادهای فراملی نیز بر دلایل افزوده است تا شاهد اختلاف کشورهای اروپایی برای رسیدن به یک سیاست مشترک باشیم. در این نوشتار به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که پیامدهای جنگ اوکراین بر اتحادیه اروپا چه خواهد بود؟ یافته‌های این نوشتار این است که جنگ اوکراین پیامدهای زیادی بر اتحادیه اروپا داشته است که به واگرایی این نهاد و به دنبال آن، کاهش قدرت آن در نظام بین‌الملل انجامیده است. این مسئله ناشی از پررنگ شدن شکاف‌های درون این اتحادیه، خلأ رهبری قدرتمند و موضع‌گیری‌های متفاوت اعضا در پی بروز این جنگ بوده است. در این نوشتار ضمن توجه به دلایل و عوامل شروع جنگ اوکراین می‌خواهیم با استفاده از سناریوسازی پیامدهای جنگ اوکراین در ایجاد اختلاف میان اعضای اتحادیه اروپا و تضعیف جایگاه این نهاد در فضای بین‌المللی را بیشتر بررسی کنیم.

واژگان اصلی: بحران، واگرایی، سیاسی شدن، روسیه، اوکراین، اتحادیه اروپا.

مقدمه

روسیه در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ جنگ گسترده‌ای را علیه کشور همسایه غربی خود یعنی اوکراین آغاز کرد. این رویداد نشان‌دهنده تشدید چشمگیر بحرانی است که از سال ۲۰۱۴ میان غرب و روسیه آغاز شده بود. این تهاجم بزرگ‌ترین حمله نظامی متعارف به خاک اروپا از زمان جنگ جهانی دوم تاکنون به‌شمار می‌رود و به‌عنوان بحران جدید اتحادیه اروپا از آن یاد می‌شود. بحران اوکراین سبب نمایان‌شدن هرچه بیشتر واقعیت‌ها و ضعف‌های این اتحادیه در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و امنیتی شده است. اتحادیه اروپا نهادی همگرا در قالب منطقه‌گرایی اقتصادی و سیاسی و حکمرانی چندسطحی متشکل از ۲۷ کشور اروپایی است. مبتکران طرح همگرایی اتحادیه اروپا مدعی بودند که حاکمیت ملی دولت‌ها با تصمیم‌گیری جمعی و نقش خودمختار پارلمان، کمیسیون و دیگر ارکان اتحادیه اروپا جایگزین می‌شود. در طول دهه‌های گذشته، همگرایی اروپا پیشرفته‌ترین تجربه از نظر راهبردهای اقدام جمعی در جهان محسوب و الگویی برای منطقه‌گرایی و همگرایی در نظر گرفته می‌شود. در این مدت این اتحادیه با بحران‌هایی مانند بحران اقتصادی، بدهی، مهاجرت، برگزیت و کرونا روبه‌رو بوده و بحث حدود اختیارها و صلاحیت اتحادیه اروپا و نهاد‌های آن در مقابل دولت‌های عضو یکی از مسائل اساسی بوده است. اگرچه به تعبیر برخی از کارشناسان، بروز چالش‌ها و بحران‌ها به تکامل و تقویت همگرایی در این اتحادیه کمک می‌کند، اما جنگ اوکراین و پیامدهای سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی آن، نه تنها به این روند کمکی نکرده است، بلکه نقش دولت‌های ملی را پررنگ‌تر و به واگرایی اتحادیه اروپا انجامیده است.

در این نوشتار به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که بحران جنگ اوکراین چه تأثیری بر اتحادیه اروپا خواهد داشت؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که جنگ روسیه و اوکراین و در پی آن وضع تحریم‌های اقتصادی غرب علیه روسیه، موجب قطع صادرات نفت و گاز به اروپا شده و این امر سبب کاهش رشد اقتصادی کشورهای عضو، آغاز اعتراض‌های مردمی به دلیل افزایش بهای مصرفی انرژی و ناتوانی تأمین منابع انرژی و ایجاد شکاف بین اعضای این اتحادیه در شیوه برخورد با روسیه شده است. همچنین جنگ اوکراین و پیامدهای آن، نوسان آونگ را در این اتحادیه به سوی دولت‌گراها (در مقابل فراملی‌گرایان) و استدلال آن‌ها که طرح همگرایی، نتیجه و برآیند منافع و قدرت نسبی دولت‌های عضو است تغییر داده و به واگرایی این اتحادیه انجامیده است.

در این نوشتار از روش آینده‌پژوهی و سناریونویسی استفاده می‌کنیم. سناریونویسی برای درک پیچیده‌تر شدن جهان و ازمیان‌رفتن قطعیت‌ها رواج یافته است و بینش‌های بدیلی را در مورد آینده بازنمایی می‌کند (Zalli, 2012: 36). سناریونویسی یکی از روش‌های بنیادین آینده‌پژوهی است که تمرکز آن ایجاد و بازسازی رویدادها و روندهای آینده براساس شواهد، داده‌ها و اطلاعات گردآوری شده است (Harati and Moeinipour, 2012: 62).

پیشینه پژوهش

در مورد سناریوهای آینده جنگ اوکراین مقاله‌های متعددی نوشته شده است. حافظ‌نیا (۱۴۰۱) در مقاله «سناریوهای آینده جهان در پرتو بحران اوکراین» با اشاره به شکل‌گیری رقابت ژئوپلیتیک بین روسیه و اروپا و آمریکا بر سر اوکراین، این بحران را پیش‌رونده می‌داند که منجر به شکل‌گیری سناریوهای مختلفی شده است. همچنین در مورد دلایل حمله روسیه به اوکراین نیز پژوهش‌های زیادی وجود دارد. رندی^۱ و همکاران (۲۰۲۲) در مقاله «ژئوپلیتیک اوکراین علیه روسیه و اتحادیه اروپا» در پاسخ به این پرسش که چرا روسیه به جای دنبال کردن یک مسیر مسالمت‌آمیز تصمیم حمله به اوکراین گرفت؟ با اشاره به مفاهیم ژئوپلیتیک، امنیت انرژی و با تأکید بر مکتب واقع‌گرایی این جنگ را موضوعی اجتناب‌ناپذیر دانست. پتروویچ^۲ (۲۰۲۲) در مقاله «اتحادیه اروپا و اوکراین: مشارکت راهبردی به کجا منتهی می‌شود؟» اشاره می‌کند اوکراین همواره به دنبال عضویت در اتحادیه اروپا بوده است، در حالی که از نظر اروپا بی‌ثباتی و وقوع جنگ مانع عضویت اوکراین در این اتحادیه می‌شود، این اتحادیه به حمایت از اوکراین از راه کمک‌های غیرمستقیم ادامه خواهد داد.

گرینگ^۳ (۲۰۲۲) در مقاله «آیا تهدیدهای خارجی می‌تواند هویت اتحادیه اروپا را تقویت کند؟ شواهدی از تهاجم روسیه به اوکراین» معتقد است تهدید نظامی روسیه سبب افزایش هویت مشترک در اتحادیه اروپا شده و این تهدید به کاربست سیاست‌های مشترک انجامیده است. گنتت^۴ و همکاران (۲۰۲۲) در مقاله «پیامدهای جنگ در اوکراین برای اقتصاد جهانی» معتقدند جنگ اوکراین پیامدهای منفی اقتصادی و انسانی خطرناکی به دنبال داشته است. از میان رفتن چشم‌انداز تجارت منطقه‌ای و تأمین کالاهای مورد نیاز همچون انرژی و گندم، سبب تشدید فقر و فشارهای تورمی در جهان و منطقه اروپا شده است.

دلایل رخداد بحران اوکراین

رخداد جنگ اوکراین، بیش از درگیری و بحران داخلی در اروپاست. این بحران جنگ نیابتی میان ایالات متحد و روسیه برآورد می‌شود. این جنگ در جهت تضعیف، تقسیم و جایگزینی دولت روسیه، تحکیم رهبری ایالات متحد بر متحدان اروپایی و معکوس کردن و جلوگیری از همگرایی اقتصادی آلمان با روسیه و اوراسیا و مقدمه‌ای برای درگیری با چین بوده است. ریشه بحران سال ۲۰۲۲ در اوکراین از نظر بیشتر تحلیلگران گسترش سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) به شرق است. گسترش ناتو به شرق در اوایل سال ۱۹۹۳ در نظر گرفته و در سال ۱۹۹۹ اجرایی شد و در عمل، کنترل ایالات متحد بر اروپا را گسترش داد. اعلامیه نشست بخارست

1. Randy
2. Petrović
3. Gehring
4. Justin-Damien Guénette

در آوریل ۲۰۰۸ مبنی بر عضویت احتمالی اوکراین و گرجستان، به معنای افزایش کنترل ناتو در دریای سیاه و حوزه نفوذ فدراسیون روسیه و یکپارچه‌سازی اوکراین پس از سال ۲۰۱۴ در ساختارهای فرماندهی ناتو بسیار مهم بود (Dunford, 2023: 118).

در سال ۲۰۰۲، ایالات متحد خروج خود از توافق‌نامه^۱ ۱۹۷۲ ضد موشک‌های بالستیک^۱ را اعلام کرد و گفت‌وگوهایی را با برخی از کشورهای اروپای شرقی برای استقرار موشک‌های ضد بالستیک طراحی شده برای خنثی کردن تلافی و قابلیت اولین حمله به ایالات متحد، آغاز کرد. در سال ۲۰۰۹، این کشور اجازه داد تا پیمان کاهش تسلیحات راهبردی^۲ منقضی شود. ایالات متحد در سال ۲۰۱۹ از توافق‌نامه^۳ نیروهای هسته‌ای میان‌برد^۳، در سال ۲۰۲۰ از پیمان آسمان‌های باز^۴ و در سال ۱۹۸۷ از پیمان نیروهای هسته‌ای میان‌برد^۵ خارج شد. ولادیمیر پوتین در سال ۲۰۰۷، در نشست گروه ۲۰ نشان داد که ناتو از حد قابل قبول فراتر رفته است.

پس از بحران سال ۲۰۱۴ و پیوسته‌سازی کریمه به روسیه، ارتش اوکراین در وضعیت بدی قرار داشت. وزارت دفاع اوکراین از ناتو درخواست کمک کرد. بنابر گزارش وزارت کشور بریتانیا، در فراخوان نظامی ارتش اوکراین در ماه‌های مارس و آوریل ۲۰۱۴، بیشتر افراد شرکت نکردند (Baud, 2022). بر این اساس دولت اوکراین برای جبران کمبود سرباز، از شبه‌نظامیان جناح دست‌راستی استفاده کرد که در زمان استقلال اوکراین و کودتا شکل گرفته بودند. این گروه‌ها شامل گردان آزوف، گردان آیدار، سازمان جوانان سی ۱۴، حزب فاشیست سوبودا^۶ و ده‌ها گروه دیگر از این نوع و مزدوران خارجی بودند (Dunford, 2023: 101). پس از سال ۲۰۱۴ از سوی دولت و قوه قضائیه، آزوف و گروه‌های شبه‌نظامی نه تنها در ارتش اوکراین، بلکه به گارد ملی، پلیس و سازمان امنیت مخفی داخلی^۷ نیز نفوذ کردند. به گزارش رویترز، در سال ۲۰۲۰، آن‌ها حدود ۴۰ درصد از نیروهای اوکراینی را تشکیل داده و تعدادشان حدود ۱۰۲ هزار نفر برآورد می‌شود. این گروه‌ها را ایالات متحد، بریتانیا، کانادا و فرانسه مطابق با استانداردهای ناتو و برای اطمینان از عملکرد برابر و یکپارچه‌کردن واقعی با ناتو مسلح و تأمین مالی کرده‌اند و آموزش داده‌اند (Baud, 2022).

وزارت امور خارجه روسیه در دسامبر ۲۰۲۱، پیش‌نویس دو توافق‌نامه در مورد ضمانت امنیتی پیشنهادی روسیه را منتشر کرد که به ایالات متحد فرستاده شده بود. مسکو انتظار داشت که واشینگتن و ناتو در مورد این توافق‌ها مذاکره و آن را امضا کنند. این ضمانت‌ها برای رفع سه نگرانی اساسی، یعنی جلوگیری از گسترش ناتو، مستقرنشدن سیستم‌های تسلیحاتی ضربتی

1. The Anti-Ballistic Missile Agreement
2. The Strategic Arms Reduction Treaty
3. Mid-Range Nuclear Forces Agreement
4. The Open Skies Agreement
5. The Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty
6. Svoboda party
7. The internal secret security organization

در نزدیکی مرزهای روسیه و بازگرداندن زیرساخت‌های نظامی ناتو در اروپا به مواضع موجود در سال ۱۹۹۷ در نظر گرفته شده بود (Dunford, 2023: 110).

ویژگی‌های جنگ اوکراین به‌عنوان بحران

می‌توان سه ویژگی از مهم‌ترین ویژگی‌های بحران جنگ اوکراین در اتحادیه اروپا را این‌گونه برشمرد:

- توزیع ناهم‌تراز فشارهای بحران

بعد از همه‌گیری کرونا که تمام بخش‌های زیست‌بشری را در تأثیر قرار داد، جنگ روسیه و اوکراین اکنون عملکرد مشابهی از فشار و شکنندگی را روایت می‌کند. مهم‌ترین اثر منفی این جنگ، عدم قطعیت و بی‌ثباتی در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های اقتصادی و شوک‌های ناشی از آن است که زنجیره امنیت غذایی اتحادیه اروپا را در تأثیر قرار داده است. روسیه و اوکراین با سهم ۱۲/۰۹ درصدی از تجارت انرژی که ۱۲/۰۱ درصد آن سهم روسیه است و سهم ۱۵/۶۰ درصدی تجارت جهانی زغال سنگ، سهم ۱۱/۳۴ درصدی نفت و سهم ۱۰ درصدی گاز جهانی، نقش تعیین‌کننده‌ای در حفظ زنجیره امنیت انرژی و اقتصادی جهانی دارند (Zhou and Others 2023).

این جنگ وابستگی اتحادیه اروپا به منابع انرژی روسیه را نمایان کرد. در بخش گاز طبیعی نزدیک به ۴۰ درصد و معادل حدود ۱۵۵ میلیارد مترمکعب از گاز اتحادیه اروپا را در سال ۲۰۲۲ روسیه تأمین می‌کرده است (Jedrych, 2022). در این میان برخی از کشورهای اتحادیه اروپا بیش از دیگر کشورها به گاز روسیه وابسته‌اند مانند آلمان، ایتالیا و اتریش و کشورهای اروپای مرکزی و شرقی. بنابراین تحریم‌ها و به‌ویژه محدودیت‌های انرژی، منشأ اختلاف نظرها و ایجاد اختلاف بین اعضای اتحادیه اروپا شده است، به طوری که برخی از کشورهای اروپای مرکزی و شرقی تمایلی به حمایت از محدودیت‌های واردات نفت و گاز روسیه ندارند (Anghel and Jones, 2022: 10).

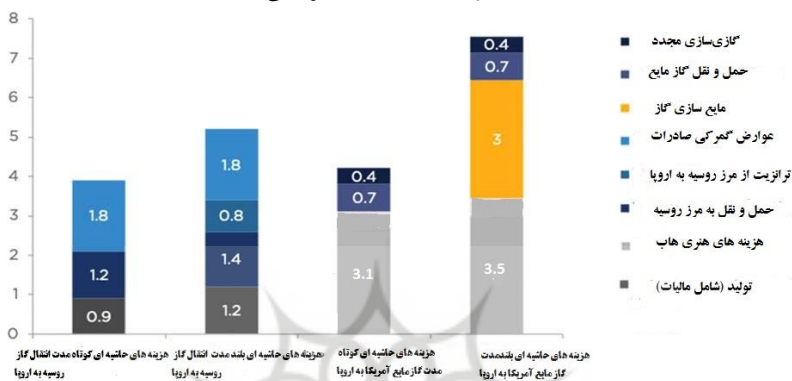
کشورهای عضو اتحادیه اروپا برای جبران کسری و تأمین گاز به راهکارهای جایگزین مانند گاز مایع (ال‌ان‌جی) متوسل شده‌اند (Jedrych, 2022). اما باید گفت استفاده از این راهکارها در کوتاه‌مدت و میان‌مدت برای کشورهای شرقی و مرکزی دست‌یافتنی نیست، زیرا برای استفاده از گاز مایع به گسترش زیرساخت‌ها و پایانه‌ها نیاز است. برای نمونه، آلمان، وابسته‌ترین کشور اروپا به انرژی روسیه، هیچ پایانه گاز مایعی ندارد. در حالی که در حدود ۸۰ درصد پایانه‌های یادشده در ۴ کشور بزرگ اسپانیا، بریتانیا، ایتالیا و فرانسه متمرکز هستند و انتقال گاز از غرب به شرق اروپا به ایجاد اتصال‌ها و شبکه بزرگ خط لوله‌ای نیاز دارد که در حال حاضر وجود ندارد (Rogers et al, 2018: 4). از سویی، هزینه‌های انتقال گاز مایع به این کشورها نسبت به گاز انتقالی از خط لوله روسیه نزدیک به دوبرابر است. بنا بر نمودار ۱ که

مربوط به سال ۲۰۱۸ است میزان بهای خرید گاز مایع ایالات متحد و روسیه به اروپا قابل مقایسه است.

نمودار ۱. برآورد هزینه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت گاز مایع آمریکا و گاز خط لوله روسیه به

اروپا

(یک میلیون BTU واحد حرارتی / دلار)

Source: Mitrova & Boersma, 2018: 32

به دلیل وابستگی شدید به واردات انرژی و مواد خام از روسیه و اوکراین، اروپا نسبت به دیگر اقتصادهای بزرگ جهان آسیب‌پذیرتر است و چنین شوک و ضربه‌ای به اروپا یک‌و نیم برابر ملموس‌تر از مناطق دیگر جهان خواهد بود (Prohorovs, 2022: 2). همچنین افزایش قیمت نفت و مواد غذایی سبب افزایش نرخ تورم شده است که براساس گزارش بانک مرکزی اروپا، نیمی از افزایش اخیر تورم کشورهای اروپایی ناشی از افزایش قیمت انرژی بوده است. چنین سطحی از تورم در آلمان آخرین بار در سال ۱۹۸۱ در جریان جنگ اول خلیج فارس دیده شده است (Prohorovs, 2022: 3-4).

علاوه بر آن اثر جنگ سبب شده است در حدود نزدیک به ۸ میلیون پناهجوی اوکراینی وارد کشورهای عضو اتحادیه اروپا شوند که هزینه نگهداری آن‌ها در سال ۲۰۲۲ حدود ۲۶ میلیارد یورو برآورد شده است (Vidnyanskyj, 2022: 16). اروپا اکنون با بزرگ‌ترین موج پناهجویان از زمان جنگ جهانی دوم روبه‌رو است. کشورهای مرکزی و شرق اروپا، پیش‌تاز پذیرش پناهجویان اوکراینی بوده‌اند که در این میان لهستان، جمهوری چک و اسلواکی قرار دارند (Ráčzová, 2022). همچنین با رخداد جنگ به دلیل تحریم‌های اقتصادی، اختلال در زنجیره تأمین و جریان منابع انرژی و پیامدهای تورمی اجتناب‌ناپذیر، شرکت‌های اروپایی با کاهش اشتغال روبه‌رو شده‌اند. یکی از عوامل کاهش اشتغال، افزایش سیل مهاجران به کشورهای اتحادیه اروپاست که براساس آمارها تقریباً نزدیک به ۳ میلیون پناهنده اوکراینی در سن کار قرار داشته و در حدود نزدیک به ۱/۵ میلیون نفر آن‌ها پیش از شروع جنگ در اوکراین مشغول

به کار بوده و با توجه به فرسایشی شدن جنگ تلاش می‌کنند به بازار کار کشورهای اروپای شرقی وارد شوند (Prohorovs, 2022: 7).

– سیاسی شدن در سطح اتحادیه اروپا

همان‌طور که بیان شد فرایند سیاسی شدن به واسطه جنگ اوکراین در دو سطح ملی و اتحادیه اروپا گسترش پیدا کرده است. یکی از مصادیق سیاسی شدن، شکاف و جدایی کشورهای اروپایی عضو این اتحادیه است. در اتحادیه اروپا به دلیل جنگ اوکراین، دست‌کم سه گروه مختلف به وجود آمده است: نخست، کشورهای تندروری شمالی و شرقی (استونی، لهستان و دانمارک) که از هدف‌های کیف در جنگ حمایت می‌کنند. دوم، غرب در ابهام (فرانسه، آلمان، اسپانیا و پرتغال) که در آن، نظرها در مورد چگونگی پایان جنگ مبهم و متفاوت است. سوم، حلقه‌های ضعیف جنوبی (ایتالیا و رومانی) که بر این نظر هستند که این جنگ هرچه زودتر ولو به بهای تسلط روسیه بر بخش‌هایی از اوکراین پایان یابد (Krastev and Leonard, 2023). فرسایشی شدن جنگ نیز سبب شده است تا کاربست سیاست واحد کشورهای اتحادیه اروپا نیز کم‌رنگ‌تر شود (Anghel and Jones, 2022: 8).

این مسئله ناشی از وجود شکاف سیاسی در این اتحادیه و پررنگ شدن جایگاه منافع ملی در برابر منافع فراملی اتحادیه اروپایی است. اروپا تلاش کرده است با اقدام‌هایی مانند توقف طرح نورد استریم ۲، بستن دارایی‌های بانک مرکزی روسیه، قطع دسترسی روسیه به سوئیفت، واردات زغال سنگ، محدود کردن صادرات فناوری‌های مهم به روسیه و تحریم پوتین و نزدیکانش وحدت سیاسی این اتحادیه را به نمایش بگذارد، اما در همان حال در این اتحادیه، کشورها به‌طور مستقل به دنبال هدف‌ها و اولویت‌های اقتصادی و ژئوپلیتیکی خود هستند که این مسئله روی ناکارایی سیاست واحد تحریمی تأثیر بسزایی می‌گذارد. برای نمونه مجارستان نه تنها از شرکت در تحریم تدریجی منابع انرژی روسیه خودداری کرد، بلکه دور ششم تحریم‌ها را نیز متوقف کرد (Prohorovs, 2022: 6). از سویی، کشورهایمانند لهستان، سوئد و کشورهای بالتیک، به اعضای مهم اتحادیه اروپا مانند فرانسه، آلمان و ایتالیا در این موضوع به شدت بی‌اعتماد هستند. در مجموع، شرقی‌ها معتقدند که رهبری این کشورها، با گاز ارزان روسیه و پرداخت‌های پرسود فاسد شده‌اند یا در مورد سرشت رژیم روسیه خوش‌بین هستند (Puglierin and Shapiro, 2023: 8).

از پیامدهای دیگر این بحران، فروپاشی هنجار و ارزش‌های هویت واحد اروپایی بوده است. در طول نیم قرن گذشته، کشورهای اروپایی مفهومی از لیبرال‌گرایی را توسعه داده‌اند که بر جهان‌گرایی، انکار نیروی نظامی، وابستگی متقابل اقتصادی، حاکمیت یکپارچه‌شده و ایده اروپای واحد به‌عنوان یک موجودیت مبتنی بر مجموعه‌ای از نهادهای مشترک استوار بوده است؛ اما جنگ در اوکراین اصول اساسی این اتحادیه را زیر سؤال برده و راه را برای رهبران ملی بدبین برای به چالش کشیدن این ایده‌ها باز کرده است. در نتیجه، همگرایی اروپایی که در

اصل برای تضمین صلح در این قاره دنبال می‌شد، اگر به‌طور کامل آن را یک طرح جنگی در نظر نگیریم، امروزه دست‌کم به یک طرح امنیتی و مسلحانه تبدیل شده است. به تعبیر وداک امروزه، سازگاری نداشتن با ارزش‌های اروپایی و اشتیاق برای استثنائگرایی، طرح اروپایی را به‌شدت به چالش می‌کشد. از نظر وی، یک فرایند عادی‌سازی وجود دارد که در آن اصول یکپارچه‌شدن اروپایی که به عنوان دموکراسی، حاکمیت قانون، احترام به حقوق بشر و مانند این‌ها شناخته می‌شود تا حدی توسط کشورهای عضو اتحادیه اروپا نقض می‌شود (Wodak, 2018: 15).

نهادهای اروپایی که زمانی بر قدرت نرم متکی بودند، اکنون تجهیزات نظامی در اختیار اوکراین قرار داده‌اند. اما چشمگیرترین تغییر در تفکر سیاسی اروپا، بازنگری در وابستگی متقابل بوده است. یکپارچه‌کردن اروپا بر این باور استوار بود که تعمیق روابط اقتصادی بین کشورها می‌تواند دشمنان گذشته را به متحدان تبدیل کند. اما همان‌طور که پوتین نشان داد، از وابستگی متقابل می‌توان برای باجگیری نیز استفاده کرد. برای چندین دهه، هدف اصلی طرح اروپایی، رام کردن ملی‌گرایی با یکپارچه‌کردن حاکمیت‌ها بود. اما در حال حاضر، مقام‌های اروپایی‌ها تشخیص داده‌اند که حاکمیت قبل از اینکه یکپارچه شود، باید محافظت شود. از دیگر مسائل این بخش برگشت از شرایط عضویت کامل و طرح ایده‌هایی مانند شکل‌گیری جامعه سیاسی اروپا و عضویت اوکراین در این اتحادیه بوده است. پیوسته‌سازی به اتحادیه اروپا، مستلزم رعایت معیارهای کپنهاگ است که بر چهار پایه استوار است: ۱. شرایط سیاسی، شامل احترام به دموکراسی، حاکمیت قانون و حقوق بشر؛ ۲. شرایط اقتصادی که انتظار دارد اعضا شرایط اقتصاد رقابتی و بازاری را داشته باشند؛ ۳. شرایط اداری و نهادی است که مستلزم تنظیم و اصلاح ساختارهای اداری و قضایی موجود است؛ ۴. توانایی انجام تعهدهای سیاسی و اقتصادی مشترک که برای همه کشورهای عضو اتحادیه اروپا الزام‌آور است (112: 2012, Aghaee and Aghdaee). این معیارها برای کشورهایی با دموکراسی به‌نسبت جوان و گذار از اقتصاد برنامه‌ریزی‌شده به اقتصاد بازار، به دهه‌ها زمان نیاز دارد. در مورد اوکراین، به تعبیر بیشتر کارشناسان، دوره‌ای ده تا بیست ساله پس از پایان جنگ، سناریوی واقع‌بینانه برای عضویت خواهد بود، مگر اینکه اتحادیه اروپا معیارهای عضویت خود را تغییر دهد یا فهرست جدیدی از کشورهای وابسته با اتحادیه اروپا را معرفی کند که وضعیتی است که کمتر از عضویت کامل است، بنابر آنچه امانوئل مکرون، رئیس‌جمهور فرانسه با ایده جامعه سیاسی اروپا^۱ پیشنهاد کرده است. اگرچه به ظاهر چنین ایده‌ای برای پذیرش اوکراین ارائه شده است، به تعبیر یکی از کارشناسان با هدف جلوگیری از خطر نداشتن تعادل داخلی و مقابله با نیروهای گریز از مرکز ارائه شده است که در حال شکستن ساختارهای اتحاد اروپایی هستند.

1. European Political Community

درواقع بازگشت از ارزش‌ها، هنجارها و هدف‌های اولیه و بنیان همگرایی اتحادیه اروپا بوده است (Lefebvre, 2023: 7).

در سطح ملی نیز یکی از مصادیق بارز سیاسی شدن، گسترش افراط‌گرایی و گرایش به جناح راست در کشورهای اروپایی بوده است. ناامنی اقتصادی گسترده، ناشی از مسائل زنجیره تأمین، نارضایتی از دولت‌های اروپایی را گسترش داده است. همچنین افزایش نگران‌کننده تورم که بر هزینه‌های مواد غذایی و انرژی تأثیر می‌گذارد، سبب شده است تا بخش‌هایی از جامعه گرایش به جهت‌گیری‌های تند پیدا کنند. در شرایط کنونی، بسیاری از احزاب راست رادیکال عوام‌سالار از مسائل اجتماعی و اقتصادی داخلی بهره برده و آن‌ها را به جنگ و تحریم‌ها مرتبط کرده و بر هزینه‌های جنگ و تأثیر آن بر حوزه‌های داخلی تأکید می‌کنند.

به‌طور کلی، احزاب راست عوام‌سالار به‌عنوان عوامل اصلی سیاست غیرلیبرال در نظر گرفته می‌شوند که از سیاست‌های تبعیض‌آمیز، بومی‌گرایی و اقتدارگرا حمایت می‌کنند و ارزش‌های بنیادی لیبرال اروپایی مانند حقوق اقلیت‌ها و حاکمیت قانون را رد می‌کنند. بومی‌گرایی به‌طور سنتی ویژگی ایدئولوژیک راست تندروی اروپایی است. بومی‌گرایی شامل ترکیبی از ملی‌گرایی و بیگانه‌هراسی است. احزاب راست افراطی، مهاجرت را تهدیدی برای رفاه و بافت فرهنگی جوامع غربی می‌دانند (Mudde, 2022: 104). بیشتر احزاب راست رادیکال عوام‌سالار نیز مخالفان سرسخت یکپارچه‌سازی اروپایی و فراملی‌گرایی هستند (Vasilopoulou, 2018: 321).

– صلاحیت پایین اتحادیه اروپا

نقش اتحادیه اروپا در یک حوزه سیاسی معین از نظر صلاحیت‌ها، قدرت نظارتی و ظرفیت‌های اصلی دولت مشخص می‌شود. در این بعد، میان حوزه‌های سیاسی مرتبط با بحران که در آن‌ها اتحادیه اروپا صلاحیت بالایی دارد و نهادهای فراملی اتحادیه اروپا که می‌توانند به‌طور مستقل منابع را برای اجرای حل مشکلات بسیج کنند و حوزه‌های سیاسی که صلاحیت اتحادیه اروپا در آن‌ها کم است و نهادهای فراملی که ظرفیت پایین تری دارند، تفاوت وجود دارد.

نمونه‌ای از بحران‌هایی که اتحادیه اروپا به‌طور سنتی در آن صلاحیت بالایی داشته است، سیاست‌های اقتصادی مربوط با بازار واحد (مانند کمک‌های دولتی و معافیت‌ها از قوانین بازار واحد) و سیاست‌های پولی بوده است. در برابر، نمونه‌ای از بحران‌هایی که صلاحیت اتحادیه اروپا در آن پایین بوده است موضوع‌هایی مانند مهاجرت، سلامت عمومی و سیاست مالی است. این تفاوت پیامدهای مهمی در جهت مدیریت بحران دارد. در حوزه‌هایی که اتحادیه اروپا صلاحیت بالایی دارد، احتمال بیشتری وجود دارد که نهادهای اروپایی در مرکز فرایند حل بحران قرار گیرند. به تعبیر یکی از تحلیلگران، هنگامی که اتحادیه اروپا صلاحیت بالایی در حوزه سیاسی دارد، سازمان‌های فراملی، به‌ویژه کمیسیون اروپا و بانک مرکزی اروپا هم

استقلال و هم منابع لازم را برای مدیریت بحران دارند. در عوض، در جایی که صلاحیت‌های اتحادیه اروپا پایین است، نهادهای اروپایی برای تأثیر مستقل بر مدیریت بحران ظرفیت ندارند (Ferrara and Kriesi, 2021: 1360).

گونه‌شناسی بحران و سناریوهای تصمیم‌گیری

با در نظر گرفتن سه عامل اصلی صلاحیت، سیاسی شدن و نوع بحران، می‌توان ظرفیت و کارایی اتحادیه اروپا را سنجید که به ۴ گونه بنابر نمودار زیر تقسیم‌بندی می‌شود:

Source: inspired by the article Ferrara and Kriesi, 2021

۱. بحران اوکراین، اختلاف محدودکننده

از توصیف یک چهارم پایین سمت راست شروع می‌کنیم. همان طوری که گفته شد این اتحادیه در جنگ اوکراین با بحرانی با صلاحیت محدود، توزیع ناهم‌تراز فشارهای بحران و سیاسی شدن شدید روبه‌رو است. ظرفیت و قابلیت محدود نهادهای فراملی در حوزه سیاست‌گذاری بحران، حل بحران را به شدت به تصمیم‌گیری در مجامع بین دولتی وابسته می‌کند. در این زمینه، ابتکارهای فراملی در این وضعیت بحرانی تعیین‌کننده نخواهند بود (Moravcsik, 2005: 362–363).

همچنین ظرفیت توافق، هماهنگی و اقدام مشترک در سطح بین دولتی به دلیل سیاسی شدن هویت‌های ملی ناشی از توزیع نابرابر فشارهای بحران در داخل اتحادیه اروپا محدود شده و دستیابی به ابتکارهای سیاست‌گذاری مشترک و راه‌حل‌های اجماعی را دشوارتر می‌کند.

این سناریوی تصمیم‌گیری با الگوهای سیاست‌گذاری بحران جنگ اوکراین سازگاری دارد. در این بحران، کشورهای عضو به‌طور ناهم‌تراز ضربه خوردند، به‌گونه‌ای که کشورهای خط مقدم جنگ به‌صورت مستقیم آسیب‌دیده و بار سنگین حمایت از پناهجویان را به عهده دارند. در نتیجه، سیاست‌گذاری در بحران جنگ اوکراین با یک فرایند فقط بین‌دولتی مشخص می‌شود. این امر به دلیل نبود صلاحیت و ظرفیت نهادهای اتحادیه اروپا در حوزه مدیریت

بحران بوده است. بنابر چارچوب اختلاف محدودکننده، اختلاف‌های آشتی‌ناپذیر در مجامع بین دولتی با درجه بالای سیاسی سازی موضوع‌های هویت‌گرایانه هم بین و هم در داخل کشورهای عضو دامن زده شده است. سرانجام باید گفت، بحران جنگ اوکراین منجر به پسرقت در ساختار و ظرفیت نهادی اتحادیه اروپا و به تبع آن واگرایی در این اتحادیه شده است (Ferrara and Kriesi, 2021: 1360).

۲. بحران مالی، ایجادکننده اختلاف

یک چهارم بالا سمت راست، وضعیت بحرانی را نشان می‌دهد که همچنان فشارهای نامتقارن بحران بر حوزه سیاسی وجود دارد که در صلاحیت مستقیم نهادهای اتحادیه اروپا است. اما ظرفیت بالا و حضور منابع سیاسی که نهادهای فراملی حفظ می‌کنند، سبب می‌شود فرایند مدیریت بحران کمتر به تصمیم‌های کشورهای عضو اتحادیه اروپا (در مجامع بین دولتی) وابسته باشد. در این محیط، ابتکارهای نهادهای فراملی ظرفیت بیشتری برای مدیریت بحران دارند. با این حال، اختلاف نظرها با فعال شدن هویت‌های ملی ناشی از قرارگرفتن نابرابر کشورهای عضو در معرض فشارهای بحران فعال می‌شوند.

این سناریوی تصمیم‌گیری به الگوهای سیاست‌گذاری بحران در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲ منطقه یورو نزدیک تر است. با توجه به بعد پولی و مالی بحران، بانک مرکزی اروپا صلاحیت زیادی در روند حل بحران داشت. علاوه بر این، فشارهای بحران بسیار نامتقارن بود. بحران مالی به یونان، ایرلند، پرتغال، اسپانیا و ایتالیا تسری یافت، در حالی که دیگر کشورهای عضو مانند آلمان و هلند از نظر مالی تا حدی ثبات داشتند (Finke and Bailer, 2019). رویارویی نابرابر با بحران، سیاسی شدن داخلی را تسریع کرد و احزاب شکاک اروپا با مخالفت خود علیه کمک‌های مالی در شمال و علیه ریاضت اقتصادی در جنوب گسترش یافتند (Schimmelfennig, 2018: 979).

با این حال، ظرفیت فراملی بانک مرکزی اروپا در حوزه سیاست‌گذاری، این نهاد را در قلب فرایند حل بحران قرار داد. در طرف مقابل، اختلاف نظر بین کشورهای عضو اتحادیه اروپا به عنوان محرک توانمندساز برای اقدام فراملی عمل کرد. به بیان بهتر، واکنش منفعلانه بین دولتی به بحران، خلأی به وجود آورد تا بانک مرکزی اروپا در منطقه یورو توانایی مداخله سریع و قاطع را داشته باشد (Ferrara and Kriesi, 2021: 1362).

۳. برگزیت، اجماع تحقق‌پذیر

یک چهارم سمت چپ بالا به بحرانی مربوط می‌شود که فشارهای هم‌تراز بر حوزه سیاسی وارد شده است که در آن صلاحیت اتحادیه اروپا بالاست. ظرفیت بالای ابتکارهای فراملی اجازه می‌دهد تا نقش مرکزی مدیریت بحران را داشته باشد. همچنین قرارگرفتن مشترک همه

کشورهای عضو اتحادیه اروپا در معرض بحران از سیاسی شدن هویت‌های ملی جلوگیری می‌کند.

حضور مشترک ظرفیت بالای فراملی و درجه پایین سیاسی شدن هویت‌های ملی، سناریویی را ایجاد می‌کند که در آن نهادهای فراملی نقش رهبری را در مقابله با بحران بر عهده می‌گیرند. این سناریوی تصمیم‌گیری به بهترین وجه نشان‌دهنده سیاست‌گذاری اتحادیه اروپا در طول بحران برگزیت است که در سال ۲۰۱۶ آغاز شد. این بحران در صلاحیت مستقیم نهادهای اتحادیه اروپا قرار گرفت، زیرا براساس دستورالعمل‌ها، فرایند خروج توسط ماده ۵۰ پیمان لیسبون، نهادهای اتحادیه اروپا را به‌جای کشورهای عضو درگیر می‌کند (Hillion, 2018: 29). علاوه بر آن، برگزیت فشارهای هم‌ترازتری بر کشورهای عضو اتحادیه اروپا وارد کرد، اگرچه برخی از کشورها، مانند ایرلند، آلمان و هلند از نظر اقتصادی بیشتر در معرض هزینه‌های اقتصادی برگزیت قرار گرفتند (Chen et al., 2018). سرانجام بزرگ‌ترین خطر سیاسی همه‌پرسی بریتانیا بازیگری بیشتر احزاب بدبین اروپا و تلاش‌ها برای طرح ایده خروج دیگر کشورها از اتحادیه اروپا بوده است (De Vries, 2017).

۴. بحران بیماری کرونا، اجماعی سست

یک چهارم پایین سمت چپ، وضعیت بحرانی را نشان می‌دهد که با فشارهای متقارن و صلاحیت کم اتحادیه اروپا همراه شده است. در اینجا، ظرفیت نهادهای اتحادیه اروپا برای مقابله با بحران کم است. بنابر چارچوب بین دولتی، انتظار می‌رفت سران کشورها کنترل کامل فرایند حل بحران را در دست داشته باشند، در حالی که نهادهای فراملی نقش فرعی را داشتند. به‌طور هم‌زمان، رویارویی مشترک همه کشورها با بحران در سراسر اتحادیه اروپا سبب شد احتمال فعال شدن هویت‌های ملی کمتر شود و ظرفیت برای اجماع بین کشورهای عضو به‌صورت شکننده در نظر گرفته شود. این سناریوی تصمیم‌گیری جنبه‌های اصلی سیاست‌گذاری را در طول بحران شیوع کرونا نشان می‌دهد. مدیریت بحران در درجه نخست، مستلزم مداخله‌های غیردرویی برای کاهش سرعت گسترش ویروس و حمایت مالی از اقتصاد در تأثیر قرنطینه بود که هر دو از اختیارات کشورهای عضو بودند. همه کشورهای عضو پیامدهای اقتصادی را از محدودیت‌های قرنطینه در واکنش به گسترش ویروس تجربه کردند. جنوب اتحادیه اروپا از نظر اقتصادی بیشتر آسیب دید، اما مهم‌تر از آن، برخلاف بحران منطقه یورو، ظرفیت سیاسی شدن حل بحران کمتر و شمال با همبستگی قابل توجهی به آن پاسخ داد. تفاوت بین این دو بحران در تقارن با بعد بهداشت عمومی بحران کرونا نهفته است. در حالی که تمرکز انحصاری بر بدهی، همبستگی اروپا را در بحران منطقه یورو مسدود کرد، یکپارچه‌سازی بدهی و بیماری از بسته شدن همبستگی در طول بحران کووید ۱۹ جلوگیری کرد (Ferrara and Kriesi, 2021: 1366).

پیامدهای جنگ اوکراین با توجه به اجماع محدودکننده

همان‌طوری که بیان شد ظرفیت توافق، هماهنگی و اقدام مشترک در سطح اتحادیه اروپا در این بحران به دلیل سیاسی شدن هویت‌های ملی ناشی از توزیع نابرابر فشارهای بحران در داخل اتحادیه اروپا محدود و این مسئله، دستیابی به ابتکارهای سیاست‌گذاری مشترک و راه‌حل‌های اقدام جمعی را دشوارتر می‌کند. چنین اختلافی پیامدهای زیادی را در دو سطح اتحادیه و بین‌المللی به همراه دارد:

۱. در سطح اتحادیه اروپا

یکی از این موارد تغییر مرکزیت اروپا به دلیل پیامدهای ژئوپلیتیکی جنگ است. همان‌طوری که گفته شد جنگ در اوکراین شکاف قابل توجهی را بین آن دسته از کشورهای عضو اتحادیه اروپا (در شرق و شمال) ایجاد کرد که به‌طور مداوم در مورد تجاوز روسیه هشدار داده و کشورهای (در غرب و جنوب) که به مشارکت روسیه در نهادهای اروپایی دل بسته بودند. این موضوع سبب شده تا تفسیرهای زیادی مطرح شود که نشان می‌دهد یکی از نتایج پایدار جنگ این است که مرکزیت اتحادیه اروپا از غرب به شرق تغییر کرده است. این موضوع گویای این واقعیت است که در جنگ اوکراین، این کشورها بیشترین هماهنگی را با سیاست‌های واشینگتن داشته و گزینه بهتری به جای محوریت فرانسه، بریتانیا، آلمان، اسپانیا و لهستان به شمار می‌آیند.

پیامد بعدی، واگرایی اتحادیه اروپا بوده است. ناکارآمدی اتحادیه اروپا در مواجهه با بحران جنگ اوکراین نشان می‌دهد که این اتحادیه در عمل از سطح همگرایی به همکاری پیش‌رفته است. با توجه به فرایند واگرایی برخی از تحلیلگران در همایش آینده اروپا سه سناریو را برای اتحادیه اروپا پیش‌بینی کرده‌اند:

- سناریوی اتحادیه پارلمانی متضمن تمرکز و فراملی‌سازی حکمرانی همراه با پیوسته‌سازی بیشتر سیاست‌ها در سطح اتحادیه اروپا، با مجموعه‌ای از کمیته‌هایی است که نهادهای بروکسل را با نهادهای کشورهای عضو پیوند می‌دهد. از حامیان این مدل، کشورهای ایتالیا و اسپانیا هستند. این مدل مروج هویت مشترک اروپایی و حمایت از اصول حاکمیت قانون در هر دو سطح ملی و اتحادیه اروپا است. طرفداران آن از کشورهای بزرگ عضو بودند، زیرا کشورهای بزرگ‌تر نمایندگان بیشتری به نسبت کشورهای دیگر در پارلمان اروپا دارند که می‌تواند منجر به الگوهای مسلط شود. اتحادیه پارلمانی مستلزم تمرکز تصمیم‌گیری در مسائل حساس مانند جنگ و صلح است. این مدل با مخالفت دولت‌های ملی همراه خواهد شد، زیرا این بازیگران نمی‌خواهند کنترل مسائل حساس و حیاتی را از دست دهند. همچنین کشورهای عضو کوچک‌تر از تقویت قدرت تصمیم‌گیری پارلمان اروپا به دلیل ترس از تسلط نمایندگان کشورهای عضو پرجمعیت‌تر استقبال نمی‌کنند.

– سناریوی میان‌حکومت‌گرایی. حامیان این مدل پیشنهاد می‌کنند که اتحادیه اروپا باید بر محوریت تصمیم‌گیری شورای اروپا و شورای اتحادیه اروپا استوار باشد که تنها بازیگران قانونی برای تصمیم‌گیری از طرف اتحادیه اروپا در نظر گرفته می‌شود. طرفداران آن شامل دو گروه از دولت‌هاست: گروه نخست، فرانسه و آلمان که طرفداران نظام میان‌حکومتی هستند. گروه دوم، کشورهای شمالی که به‌طور سنتی دیدگاه کنفدرالی به اتحادیه اروپا دارند و به رهبری هلند، اتریش و کشورهای اسکاندیناوی و به‌ویژه اروپای شرقی در اتحادیه نقش دارند. در حالی که دولت‌های آلمان و فرانسه پیشنهاد می‌کنند که قانون اتفاق آرا با اکثریت کیفی برای تنظیم بحث‌ها در شورای اروپا و شورای اتحادیه اروپا جایگزین شود، دولت‌های شمالی (و البته شرقی) از دادن حق وتو به هریک از اعضای میان‌دولتی دفاع می‌کردند. میان‌حکومت‌گرایی نیز بر اساس هماهنگی داوطلبانه دولت‌های ملی است که هریک می‌توانند تهدیدی برای ایجاد حق وتو و تأخیر در نتیجه‌گیری در زمانی باشد که اقدام سریع (مانند جنگ) نیاز است.

– سناریوی جامعه اقتصادی. این سناریو بازگشت اتحادیه اروپا به دوره قبل از ماستریخت است که مأموریت آن ایجاد بازار یکپارچه قاره‌ای بود. این مدل در میان دولت‌های گروه ویسگراد^۱ (بیشتر مجارستان و لهستان و تا حدی جمهوری چک و اسلواکی) طرفدار داشت. این کشورها مشتاق حفظ حاکمیت ملی خود، کاهش اختیارات نهادها فراملی و بازگرداندن کنترل بر حوزه‌های سیاسی هستند که به نظر آن‌ها برای سیاست داخلی حیاتی است. این مدل نقش مرکزی را برای شورای اروپا در نظر گرفته بود که ضامن منافع ملی دولت‌ها محسوب می‌شود. از این دیدگاه، مهاجرت و سیاست‌های مؤثر بر هویت فرهنگی باید در اختیارات ملی در نظر گرفته شود. کنترل دموکراتیک را باید به‌وسیله پارلمان‌های ملی به‌کار بست و صلاحیت‌های پارلمان اروپا باید کاهش یابد. در این مدل دولت‌های لهستان و مجارستان تا آنجا پیش رفتند که پیشنهاد لغو انتخاب مستقیم اعضای پارلمان اروپا را دادند. پیشنهادهایی برای از میان‌بردن قدرت نهادها فراملی مانند کمیسیون اروپا و دیوان دادگستری اروپا نیز ارائه شد. در این مدل، گسترش همگرایی در زمینه‌های سیاسی جدید نامطلوب برآورد می‌شود، مگر اینکه تهدیدهای وجودی، راه‌حل‌های مشترک را طلب کند. با پیروی از مدل جامعه اقتصادی، جنگ روسیه باید فقط به‌وسیله ناتو مدیریت شود، در حالی که کشورهای عضو باید به‌طور مستقل در مورد چگونگی پیگیری دوره گذار اقتصادی خود تصمیم بگیرند (Fabbrini et al, 2023: 1-5).

یکی دیگر از پیامدها در سطح اتحادیه اروپا، نابودی ایده طرح دفاع مستقل اروپایی است. در دوره ترامپ، با توجه به تمرکز شدید سیاست خارجی ایالات متحده بر چین و

تعامل‌های زیاد با روسیه، تهدید به ترک متحدان اروپایی در دستور کار آمریکایی‌ها قرار گرفت. پس از آن، سیاست‌گذاران در سراسر اروپا به بحث در مورد راه‌اندازی سازوکارهایی برای ایجاد استقلال اروپا از یک متحد آمریکایی پرداختند. در این میان، فرانسه پیشتاز بود و در گروه سنتی آتلانتیک مانند آلمان، هلند و حتی در اروپای شرقی نیز چنین دیدگاهی در نظر گرفته شد. از نظر واژه‌پردازی، رهبران سیاسی در بروکسل، پاریس و برلین این ایده را امضا کرده بودند که اروپایی‌ها باید بتوانند پاسخ‌گوی بحران‌های امنیتی در منطقه خود باشند (Puglierin and Shapiro, 2023: 3-4).

اما در عمل، برگزیت بر چشم‌انداز امنیتی اروپا تأثیر گذاشته بود، زیرا این اتحادیه‌ی کشوری با قابلیت دفاعی قوی را از دست داد. علاوه بر این، شکل‌های دوجانبه یا چندجانبه مانند نیروی فرستاده‌شده مشترک یا کار در قالب ای سه بیشتر ساختارهای همکاری موازی را ایجاد می‌کنند. ناتو همچنین پلتفرم‌های همکاری انعطاف‌پذیری را ارائه می‌دهد و به‌عنوان ضامن امنیتی برای اعضای خود دیده می‌شود (Raczova, 2023). اما تهاجم همه‌جانبه روسیه به اوکراین همه این ایده‌ها را به کلی به فراموشی سپرد. در حال حاضر، هیچ دولتی در اتحادیه اروپا، حتی در فرانسه مستقل سنتی با چتر امنیتی به رهبری سنتی آمریکا مخالفت نمی‌کند. برعکس، بیشتر کشورها از آن استقبال و حتی به دنبال تضمین ادامه آن پس از جنگ هستند. به تعبیر کارشناسان، این مسئله ناشی از کاهش قدرت نظامی اتحادیه اروپاست. از سال ۲۰۰۸، اروپایی‌ها در مقایسه با ایالات متحد، با کاهش چشمگیر قدرت نظامی روبه‌رو شده‌اند. در سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۲۱، هزینه‌های نظامی ایالات متحد از ۶۵۶ میلیارد دلار به ۸۰۱ میلیارد دلار افزایش یافت، اما در همین دوره، هزینه‌های نظامی اتحادیه اروپا و بریتانیا از ۳۰۳ میلیارد دلار به ۳۲۵ میلیارد دلار افزایش یافت. بدتر از آن، هزینه‌های ایالات متحد در حوزه فناوری‌های جدید دفاعی بیش از هفت برابر مجموع تمام کشورهای عضو اتحادیه اروپا است. همچنین اروپایی‌ها به سختی در صرف بودجه به نسبت اندک نظامی خود با یکدیگر همکاری کرده و این بودجه، ناکارآمد باقی می‌ماند. برای نمونه، کشورهای عضو اتحادیه اروپا از تعهد سال ۲۰۱۷ مبنی بر اختصاص دست‌کم ۳۵ درصد از بودجه تدارکاتی و تجهیزاتی خود در بستر همکاری مشترک با یکدیگر کوتاهی کرده و این رقم در سال ۲۰۲۱ به ۱۸ درصد کاهش یافته است (Puglierin and Shapiro, 2023: 6-7). با این تفسیرها به نظر می‌رسد سیاست مشترک امنیتی و دفاعی اتحادیه اروپا^۱ و به ویژه تلاش برای خودمختاری راهبردی، به طور هم‌زمان کاهش یافته است (Howorth, 2023: 2).

1. The EU's Common Security and Defence Policy (CSDP)

۲. در سطح بین‌المللی

این جنگ سبب تجدیدنظر در برخی فرض‌های اساسی اخیر در زمینه روابط فراتلانتیک از زمان پایان جنگ سرد شده است. نخست اینکه بر نقش ایالات متحد به‌عنوان قدرت نظامی مسلط در اروپا دوباره تأکید شد. این مسئله تأثیر زیادی بر موقعیت ناتو و سیاست مشترک امنیتی و دفاعی اتحادیه اروپا داشته است. پیوستن فنلاند و سوئد به ناتو آن را به یک ائتلاف ضدروسی تبدیل کرده است و چالشی جدی برای آرمان‌های اتحادیه اروپا در راستای خودمختاری راهبردی ایجاد کرده است (Selden, 2022). در دو دهه گذشته، روابط فراتلانتیک هم‌تراز نداشته است، اما به این شکل آشکار نشده بود. این مسئله ناشی از دو علت اساسی است: نخست اینکه تمرکز بر کاهش نسبی قدرت آمریکا نسبت به چین و تحولات اخیر در سیاست داخلی ایالات متحد، این هم‌تراز نبودن قدرت فراتلانتیکی را پنهان کرده بود. دوم، اروپایی‌ها با سردرگمی نتوانسته‌اند در موضوع‌هایی مانند حاکمیت راهبردی مستقل، تأمین هزینه‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و مقابله با بحران‌ها به اجماع نظر برسند. در نتیجه جنگ اوکراین، بیشتر کشورهای عضو اتحادیه اروپا شروع به افزایش هزینه‌های دفاعی و نظامی خود کرده‌اند، اما تفاوت قابل توجهی بین تلاش‌های انجام شده توسط کشورهای مختلف وجود دارد. در حالی که همه کشورهای عضو ناتو ملزم به برآورده کردن دستور کار این ائتلاف برای تخصیص ۲ درصد از تولید ناخالص داخلی به مسائل دفاعی تا سال ۲۰۲۴ هستند، اما تنها حدود نیمی از آن‌ها به این هدف، خواهند رسید. سوئد، ایتالیا، اسپانیا، دانمارک و آلمان بعید است تا پایان دهه به هدف ۲ درصد برسند (Hutt, 2022). موضع آلمان پس از سخنرانی صدراعظم این کشور در ۲۷ فوریه ۲۰۲۲ سبب شد تا برخی از تحلیلگران عنوان انقلاب در امور نظامی آلمان را مطرح کنند. در سپتامبر ۲۰۲۲، کریستین لامبرشت^۱ وزیر دفاع آلمان نیز از داشتن نقش رهبری این کشور در دفاع اروپایی صحبت کرد. با این حال، در گزارش جامعی در مارس ۲۰۲۳، اوا هوگل^۲ کمیسر پارلمان آلمان برای نیروهای مسلح، مدعی شد که ارتقای توان نظامی آلمان، اگر با سرعت حلزونی فعلی ادامه یابد، پنجاه سال طول خواهد کشید (Howorth, 2023: 8).

با چنین دلایلی باید گفت، اعضای ائتلاف فراتلانتیک در حال بازگشت به عادت‌های جنگ سرد خود هستند که در آن آمریکایی‌ها رهبری می‌کنند، در حالی که اروپایی‌ها وابسته خواهند بود. در این میان، فضای کمی برای تلاش‌های مستقل اروپا در دو سوی آتلانتیک حتی در مورد موضوع‌هایی مانند تجارت ایالات متحد و اتحادیه اروپا وجود دارد که زمانی خارج از قلمروی امنیتی در نظر گرفته می‌شد. متحدان اروپایی در تقابل ژئواکونومیک آمریکا با چین نقش دارند، اما مانند دوران جنگ سرد، تقویت توان اقتصادی و کمک به دفاع نظامی اروپا و

1. Christine Lambrecht

2. Eva Högl

حمایت از جبهه مرکزی مدنظر نیست، بلکه نقش اروپایی‌ها، حمایت از سیاست صنعتی و راهبردی ایالات متحد و کمک به تضمین تسلط تکنولوژیک آمریکا در برابر چین است. برخی از تحلیلگران معتقدند، آمریکایی‌ها در قالب ناتو، امنیت و استقلال اروپا را به گروگان گرفته‌اند. امنیت اتحادیه اروپا با امنیت و منافع ملی آمریکا تعریف شده است و ایالات متحد اجازه نمی‌دهد اروپا به صورت مستقل برای تأمین منافع و امنیت ملی خود اقدام کند. از سوی دیگر، در فضای بین‌المللی، اروپا در حال ازدست‌دادن قدرت اقتصادی خود است. تولید ناخالص داخلی اتحادیه اروپا که مدت‌ها با تولید ناخالص داخلی ایالات متحد برابری می‌کرد، از زمان بحران منطقه یورو به شدت کاهش یافته است. برگزیت همچنین به معنای کاهش تقریباً ۱۵ درصدی تولید ناخالص داخلی اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۰ بود. علاوه بر آن، این اتحادیه ۹ برابر بیشتر از ایالات متحد برای تأمین گاز هزینه می‌پردازد و پنج برابر کمتر از ایالات متحد برای پژوهش و توسعه هزینه می‌کند. با این مصادیق جای تعجب نیست که سرمایه‌گذاران مالی ترجیح می‌دهند روی سهام‌های آمریکایی به جای اروپایی تمرکز کنند (Della Sala, 2023).

از نظر اعتبار و جایگاه جهانی نیز جایگاه این اتحادیه تضعیف شده است؛ به طوری که از نظر کشورهای جنوب (در حال توسعه)، چگونه اروپا می‌تواند میزبان مهاجران اوکراینی باشد، اما مهاجران سوری را نپذیرفت. این مسئله شوک بزرگی به ساختگی بودن ادعای حقوق بشری اروپایی و احترام به شأن انسانی براساس ماده ۲ پیمان لیسبون و همچنین ماده ۶ پیمان اتحادیه اروپا بوده است (Sabbaghian, 2022: 167). با این تفسیر، تأثیر اصلی جنگ اوکراین، وابستگی بیشتر یا دست‌کم آشکارتر اروپا به ایالات متحد است. در بعد جهانی، آشکارا نشان می‌دهد که فقط دو کشور توانایی و قدرت شکل‌دادن به نظم جهانی را دارند. جنگ در اوکراین نشان داد که قدرت‌هایی مانند اتحادیه اروپا و روسیه، در عمل، قدرت‌های جهانی نبوده و پیرو نظر و سیاست‌های قدرت‌های تأثیرگذار جهانی هستند. گواه این مدعا در تأثیرگذاری اروپایی‌ها در روند جنگ و نقش آنان در سناریوهای پایان جنگ اوکراین، نشان‌دهنده نقش کم‌رنگ این اتحادیه است. بنابراین جنگ اوکراین به ما نشان داد که پس از ۳۰ سال به یک نظام بین‌المللی دوقطبی (و نه چندقطبی) بازگشته‌ایم.

نتیجه

در این نوشتار تأثیر بحران جنگ روسیه و اوکراین بر اتحادیه اروپا را بررسی کردیم. اوکراین به عنوان کشوری حائل و با موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک میان سه قدرت اتحادیه اروپا، روسیه و آمریکا اهمیت فراوانی دارد که هرگونه اقدام و تحرک، حساسیت قدرت‌های سه‌گانه و واکنش متقابل آن‌ها را به همراه دارد. تحرک‌های انجام‌شده از سوی ایالات متحد آمریکا برای گسترش ناتو به شرق به تعبیر مرشایمر، دلیل اصلی حمله روسیه به اوکراین است. بر این اساس می‌توان گفت، جنگ اوکراین اگرچه در خاک اروپا است، جنگ نیابتی میان روسیه و

آمریکا است. به تعبیر کارشناسان، این جنگ برای ایالات متحد نه تنها خسارتی در بر نداشته است، بلکه منافع بسیاری را نصیب این کشور کرده است؛ اما در طرف مقابل، پیامدهای زیادی را در حوزه‌های مختلف به اتحادیه اروپا تحمیل کرده است. این بحران با سه ضلع توزیع ناهم‌تراز فشار بحران، سیاسی‌سازی هویت‌های ملی و صلاحیت پایین نهادهای اتحادیه اروپا، اختلاف‌هایی را میان کشورهای عضو اتحادیه گسترش داده است؛ به طوری که فرایند سیاست‌گذاری مدیریت بحران را از سطح فراملی به ملی کاهش داده است.

این مسئله به عنوان واگرایی مشخص می‌شود. رخداد و بروز عواملی مانند پیدایی ملی‌گرایی انحصارگر، گسترش احزاب سیاسی جناح راست افراطی یا تی‌ای‌ان^۱ (ستستی، اقتدارگرا، ملی‌گرا)، جنگ و گرایش به ژئوپلیتیک، فرایند همگرایی اروپا را با چالش روبه‌رو کرده است. این پسرفت در فرایند همگرایی و به تبع آن شکاف در سطح اتحادیه اروپا، سناریوها و پیامدهای مختلفی را به همراه داشته است. سناریوی محتمل آینده اتحادیه اروپا، تبدیل آن به مجموعه‌ای کنفدرال با حق وتوی هر یک از دولت‌ها است و از مهم‌ترین پیامدهای آن می‌توان از تغییر کانون اروپا، نابودی ایده دفاع مستقل اروپایی، تسلط ایالات متحد بر روابط فرآتلانتیک و تضعیف جایگاه اتحادیه اروپا در بازی قدرت و رهبری جهانی نام برد.

Reference

- Aghaee, Davood and Hedayat Aghdaee (2012), "Theoretical Analysis of Turkey's Accession to European Union and Impediments Ahead". **Political Quarterly**, Vol. 42, No. 4, pp. 107-123, (doi: 10.22059/jpq.2012.35296). [in Persian].
- Anghel, Veronica and Erik Jones (2022), "Is Europe Really Forged through Crisis"? Pandemic EU and the Russia-Ukraine War", **Journal of European Public Policy**, Vol. 30, No. 4, pp. 1-21, (doi: 10.1080/13501763.2022.2140820).
- Chen, Wen, Bart Los, Philip McCann, Raquel Ortega, Mark Thiesen and Frank Van Oort (2018), "The Continental Divide? Economic Exposure to Brexit in Regions and Countries on Both Sides of the Channel", **Papers in Regional Science**, Vol. 97, No. 1, pp. 25-54, (doi: 10.1111/pirs.12334).
- De Vries, Catherine (2017), "Benchmarking Brexit: How the British Decision to Leave Shapes EU Public Opinion", **Journal of Common Market Studies**, Vol. 55, No. 1, pp. 38-53, (doi:10.1111/jcms.12579).
- Della Sala, Vincent (2023), "Ontological Security, Crisis and Political Myth: the Ukraine War and the European Union". **Journal of European Integration**, Vol. 45, No. 3, pp. 361-375. (doi: 10.1080/07036337.2023.2183396).
- Dunford, Michael (2023), "Causes of the Crisis in Ukraine", **International Critical Thought**, Vol. 13, No. 1, pp. 89-135, (doi: 10.1080/21598282.2022.2163417).

1. traditional-authoritarian-nationalist

- Emamian, Mohammad. Sadegh (2013), "Stability, Political Unity and the Window of Opportunity to Realize a Multi-Level Governance System", available at: <https://spri.sharif.ir/sources/stability-political-consensus-and-the-window-opportunity-for-the-realization-of-a-multilevel-sys>, (Accessed on: 10/11/2023) [in Persian].
- Fabbrini, Sergio, Andrea Capati, Dora Hegedus and Tiziano Zgaga (2023), "A Federal Union for Dealing with the Russian War", EU 3D Policy Brief, Available at: <https://www.eu3d.uio.no/publications/eu3d-policy-briefs/eu3d-policy-brief-3-april-2023.html>, (Accessed on: 10/11/2023).
- Ferrara, Federico Maria and Hanspeter Kriesi (2021), "Crisis Pressure and European Integration", **Journal of European Public Policy**, Vol. 29, No. 9, pp. 1351-1373, (doi: 10.1080/13501763.2021.1966079).
- Finke, Daniel and Stefanie Bailer (2019), "Crisis Bargaining in the European Union: Formal Rules or Market Pressure?" **European Union Politics**, Vol. 20, No. 1, pp. 109-133, (doi: 10.1177/1465116518814949).
- Hafeznia, Mohammad Reza (2022), "Scenarios for the Future of the World in Light of the Ukraine Crisis", **Geopolitics**, Vol. 18, No. 4, Available at: https://journal.iag.ir/article_148714_e4f5101e6da21afb6ba99877c9eab140.pdf?lang=en. (Accessed on: 10/11/2023) [in Persian].
- Harati, Mohammad. Javad and Masood Moeinipour (2012), "Senario Writing and the Future of Islamic Revolution of Iran", **Politics Quarterly**, Vol. 42, No. 3, pp. 59-78, (doi: 10.22059/JPQ.2012.29987). [in Persian].
- Hillion, Christophe (2018), "Withdrawal under Article 50 TEU: An Integration-Friendly Process", **Common Market Law Review**, Vol. 55, pp. 29-56, (doi: 10.54648/cola2018059).
- Howorth, Jolyon (2023), "The Ukraine War and Its Implications for European Security", **Wildfried Marten Center for European Studies**, pp. 1-23, Available at: <https://euagenda.eu/upload/publications/ces-policy-brief-the-ukraine-war-web.pdf>, (Accessed on: 10/11/2023).
- Hutt, David (2022), "How European Countries Stand on 2% of GDP Defence Spending", Available at: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/07/20/how-european-countries-stand-on-2-of-gdp-defence-spending>, (Accessed on: 10/11/2023).
- Jedrych, Jacqueline (2022), "The EU Needs Alternatives to Russian Energy", Available at: <https://www.cfr.org/in-brief/eu-needs-alternatives-russian-energy-heres-plan>, (Accessed on: 10/11/2023).
- Krastev, Ivan and Mark Leonard (2023), "Fragile Unity: Why Europeans Are Coming Together on Ukraine (and What Might Drive them apart)", ECFR Policy Briefs, Available at: <https://ecfr.eu/publication/fragile-unity-why-europeans-are-coming-together-on-ukraine/>, (Accessed on: 10/11/2023).
- Lefebvre, Maxime (2023), "The European Union and the War in Ukraine: the Liberal Power and Its Limits, European Issues", Fondation Robert Schuman, Available at: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0651-the->

- europa-union-and-the-war-in-ukraine-liberal-power-and-its-limits., (Accessed on: 10/11/2023).
- Mitrova, Tatiana & Tim Boersma (2018), "The Impact of US LNG on Russian Natural Gas Export Policy", Center on Global Energy Policy, Available at: https://www.energypolicy.columbia.edu/sites/default/files/pictures/Gazprom%20vs%20US%20LNG_CGEP_Report_121418_2.pdf. (Accessed on: 10/11/2023).
- Moravcsik, Andrew (2005), "The European Constitutional Compromise and the Neofunctionalist Legacy", **Journal of European Public Policy**, Vol. 12, No. 2, pp. 349–386, (doi: 10.1080/13501760500044215).
- Mudde, Cas (2022), "The Far-Right Threat in the United States: A European Perspective", **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 699, No. 1, pp. 101-115 (doi: 10.1177/00027162211070060).
- Prohorovs, Anatolijs (2022), "Russia's War in Ukraine: Consequences for European Countries' Businesses and Economies", **Journal of Risk and Financial Management**, Vol. 15, No. 295, (doi: 10.3390/jrfm15070295).
- Puglierin, Jana and Jeremy Shapiro (2023), "The Art of Vassalisation: How Russia's War on Ukraine Has Transformed Transatlantic Relations", Policy Brief, pp. 1-21. Available at: <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2023/04/The-art-of-vassalisation-How-Russias-war-on-Ukraine-has-transformed-transatlantic-relations.pdf>, (Accessed on: 10/11/2023).
- Ráczová, Orsolya (2023), "The Lingering War in Ukraine: Security Implications in Europe", Globsec, Available at: <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/lingering-war-ukraine-security-implications-europe> (Accessed on: 10/11/2023).
- Rogers, Dan and Richard Nelson and Nina Howell (2018), "An Overview of LNG Import Terminals in Europe", **King & Spalding**, pp.1-32, Available at: https://www.kslaw.com/attachments/000/006/010/original/LNG_in_Europe_2018_An_Overview_of_LNG_Import_Terminals_in_Europe.pdf?1530031152, (Accessed on: 10/11/2023).
- Sabbaghian, Ali (2022), "Evolution of Mechanisms Regulating EU Relations with the Countries of the South Caucasus", **Central Eurasia Studies**, Vol. 15, No. 1, pp. 157-181, (doi: 10.22059/jcep.2022.299331.449908). [in Persian].
- Schimmelfennig, Frank (2018), "European Integration (Theory) in Times of Crisis. A Comparison of the Euro and Schengen Crises", **Journal of European Public Policy**, Vol. 25, No. 7, pp. 969-989, (doi: 10.1080/13501763.2017.1421252).
- Selden, Zachary (2022), "Will Finland and Sweden Joining NATO Deepen the Alliance's Problems?", War on the Rocks, Available at: <https://warontherocks.com/2022/05/will-finland-and-swedenjoining-nato-deepen-the-alliances-problems/>, (Accessed on: 10/11/2023).
- Vasilopoulou, Sofia (2018), "The Party Politics of Euroscepticism in Times of Crisis: The Case of Greece", **Politics**, Vol. 38, No. 3, pp. 311-326, (doi: 10.1177/0263395718770599).

- Vidnyanskyj, Stepan (2022), "Ukraine–European Union: A New Phase of Relations in the Context of the 2014-2022 Russia–Ukraine War", **International Relations of Ukraine: Scientific Searches ANF Finding**, Vol. 31, pp. 10-37, (doi: 10.15407/mzu2022.31.010).
- Wodak, Ruth (2018), "Discourse and European Integration", **KFG Working Paper Series**, No. 86, pp. 1-27, available at: https://www.polsoz.fu-berlin.de/en/v/transformeurope/publications/working_paper/wp/wp86/WP_86_Wodak_Druck_und_Web.pdf, (Accessed on: 10/11/2023).
- Zalli, Nader (2012), "Strategic Foresight and Regional Policy with Emphasis on Scenario Planning Approach", **Strategic Studies Quarterly**, Vol. 14, No. 54, pp. 33-54, (doi: 20.1001.1.17350727. 13 90. 14.54.2.0). [in Persian].
- Zhou, Xi, Gang Lu, Zhicheng Xu, Xiaoging Yan, Soon Khu, Junfeng Yang and Jian Zhao (2023), "Influence of Russia-Ukraine War on the Global Energy and Food Security", **Resources, Conversation and Recycling Conservation and Recycling**, Vol. 188, (doi: 10.1016/j.resconrec.2022.106657).

